

МОВА ЯК ГОЛОВНА ОЗНАКА САМОБУТНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті подано інформацію щодо впливу української мови на національну самоідентифікацію людини.

Ключові слова: ідентичність, нація, мова, світогляд, історія.

Abstract:

It is researched how the mother tongue affects the national identification of a human.

Keywords: identity, nation, language, world-view, history.

«У світі стільки мов, скільки людей»

Питання мови є одним із найважливіших в Україні. Українська мова є одною з найбагатших та найрозвиненіших мов світу. Вона має давню історію і складну долю.

Тасмний циркуляр міністра внутрішніх справ Росії П. Валуєва (1863 р.) заборонив друкування українською мовою шкільних і релігійних видань. Українською мовою дозволялося друкувати лише художні твори селянської тематики й тільки з дозволу жорсткої цензури. Статус української мови в цьому документі визначався такими словами: «ніякої особливої малоросійської мови не було, немає і бути не може» [1, с. 25].

Емський указ 1876 р. (був підписаний Олександром II у м. Емсі) заборонив повністю друкувати та ввозити з-за кордону оригінальні твори українською мовою, писати нею тексти для музичних творів, ставити вистави із суто українським репертуаром; не дозволялося співати українських пісень, розмовляти рідною мовою в навчальних закладах і державних установах. Урядова політика зводилася до того, щоб вилучити українську тематику з культурних жанрів.

Після Першої Світової війни (з 1917р.) на три роки існування незалежної України мова теж здобула незалежність. Згодом в Радянському Союзі – то українізація, то русифікація. Але мета була однією – примусово об'єднати людей, змінивши їх. Головним інструментом була мова (пропаганда, мова державного апарату), російська.

Голодомор (1932–1933 років) – можна знищувати мову, можна і її мовців.

Шістдесятники. Мова в підпіллі. Переслідування [5].

У 70 – 80-ті роки, після Великої Вітчизняної війни, прокотилися по країні хвилі жорстких репресій. Звинувачено в націоналізмі сотні вчених, кращих представників творчої інтелігенції загнано до сталінських таборів, які стали жертвами тоталітарного режиму. Було розігнано інститути історії й філософії, масово відкривалися російськомовні дитячі садки, школи, училища; рідну мову витіснили із середніх і вищих навчальних закладів. У державному і партійному апараті, у діловодстві, науці запанувала російська мова. І все це здійснювалося під гаслом інтернаціоналізму, створення єдиної спільності – радянського народу. Гостро постало питання про долю української мови і народу як нації. Утиски і заборони позбавили українську мову умов для нормального розвитку й функціонування, зумовили те, що у XIX ст. вона не використовувалася в державних установах і в освітніх закладах; її розвиток відбувався переважно в межах художнього стилю. Розбудова публіцистичного, наукового та офіційно-ділового стилів, які є атрибутом високорозвинених літературних мов, почалася лише на початку наступного століття. Але ні емські укази, ні валуєвські циркуляри, ні брестська унія не змогли подолати ту внутрішню силу, якою первинно була наділена наша мова. Вона не дала нації розчинитися і зникнути серед підкорювачів. Український народ черпав життєві сили з джерел усної народної творчості, народної пісні й мудрості та створив власну літературну мову, театральне і музичне мистецтво, які всередині XIX ст. заявили на весь світ, що народ наш як нація існує і розвивається. Незважаючи на надскладні умови країна не тільки змогла сформуватися в незалежну суверенну державу, а й зберегти, збагатити й розвинути свою мову. І тому дивним є той факт, що, хоча Україна здобула незалежність понад 20 років тому, створити націю, об'єднавши її спільною мовою, їй поки

ще не вдалося. Окрім тривалого історичного «розхитування» престижу української мови та зовнішніх факторів впливу на неї, ускладнює ситуацію з мовним питанням у нашій країні ще й конфронтація всередині самого суспільства, що характеризується суперечливістю поглядів різних політичних партій і соціальних груп на стан і статус української мови в державі, становище інших мов в їх функціонуванні.

Найважливіший парадоксальний висновок, на якому наголошує Ю. Шевельов: «Мовна єдність народу збереглася й посилилася скоріше не всупереч драматичним історичним подіям, а завдяки їм. Політична незалежність (чи боротьба за неї) зазнала краху, й культурний розвій загальмувався, проте мовна єдність зміцнилася»[2, с. 156].

У 1989 році, ще за Радянського Союзу, національно-демократичні сили домоглися ухвалення Закону «Про мови в Українській РСР», який встановив українську мову як єдину державну(вона цей стан досі зберігає), а російську як мову національних меншин та мову міжнаціонального спілкування [4].

Мова й наша історія є нероздільно пов'язаними, якби не було мови, не було б й України. Жодне суспільство, на якому б рівні воно не було, не може існувати без мови. Адже це – засіб, знаряддя для комунікації. Особистість не є статичною – вона росте, змінюється. Важливу роль як у її формуванні, так і в удосконаленні, відіграє мова. Ноам Чомскі вважав, що деякі елементи мови закладені в нас генетично. Коли мова перестає розвиватись(у ній перестають з'являтися нові слова, конструкції; а найголовніше – люди перестають нею говорити) – вона вмирає, і латиною на тому світі, скоріш за все, не стане. Не лише загибель суспільства призводить до зникнення мови, а й умирання мови спричиняє зникнення нації, яка не вберегла своєї мови [2, с. 155].

Як мова відрізняє людей? Культура, світосприйняття, мислення у кожній нації має свою родзинку. І мова як засіб самовираження відіграє в творенні світогляду важливу річ.

Сьогодні, коли в суспільно-політичному житті йде переоцінка морально-етичних цінностей, відроджується національна самосвідомість народу, знання рідної мови набуває особливою значення. Не можна бути байдужим до того, як ми користуємося мовою, як виражаємо свої думки, як цінуємо рідне слово [1, с. 31].

Українська мова – це не мова простолюду, а мова цілої нації, чие місце на право самостійного розвитку в ряду цивілізованих народів уже завойоване й не може бути зайняте ніким іншим. Мовну політику розглядають як діяльність людей, що спілкуються між собою і цим самим привносять у лексичний склад елементи, зумовлені потребами їхньої виробничої й духовної діяльності. При цьому мова розглядається як творча практика особистостей, які, спілкуючись між собою, розвивають свій генофонд, орієнтуючись як на власні надбання, так і зовнішньомовні запозичення, зберігають у ній культуру попередніх поколінь і вносять свою, відповідно до розвитку цивілізації. Тому кожен із нас повинен дбати про «мову спільноти» нашу національну мову як засіб творення національної духовності і національної культури, оскільки мова забезпечує вічність культури, Вона пов'язує культуру етносу в один безперервний процес: від минулого через сучасне до майбутнього. Що міцніші позиції посідає мова в суспільстві, то надійніші перспективи культури [3, с. 45].

Мова – це наша неоціненна спадщина, з нею ми не розлучаємося протягом усього життя. Недарма Ч. Айтматов писав: «Будь-який народ хоче бути не тільки ситим але й вічним... Безсмертя народу в його мові». Наш обов'язок – зміцнювати ці позиції, а передусім – не допустити, щоб на нашому поколінні обірвався це й предковичний мовно-культурний зв'язок поколінь українського народу, що йде в майбуття з глибин тисячоліть [2, с. 161].

90 - ті роки ХХ ст. – це час відновлення української державності, а тим самим і нових можливостей висхідного розвитку української мови. Надання українській мові статусу державної сприяє всебічному розвитку національної культури українського народу, а тим самим здійсненню найвищих гуманістичних загальнолюдських ідеалів.

Ось вона – наша ідентичність, наша окремість і неповторність, наша «інакшість».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Азарова Л. Є. Мова як визначальний чинник ідентичності української нації / Л. Є. Азарова // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Філологічні науки. – 2018. – Вип. 292. – С. 24 – 32.
2. Азарова Л. Є. Мова як генетичний код нації. / Л. Є. Азарова // Записки з українського мовознавства. Українська ментальність. Диалог світил. – Одеса: Астропринт, 2003. – Вип. 12. С. 154 – 161.

3. Азарова Л. Є. Мова як феномен нації / Л. Є. Азарова // Лінгвістичні дослідження. Зб. наук. праць . - Вип. 24. – Харків, 2008. - С. 43 – 49.
4. Закону «Про мови в Українській РСР» [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://likbez.org.ua/ua/ukrayinska-ukrayinska-mova-etapi-istoriyi-chastina-4.html>(дата звернення: 06.03.2019).
5. Історія української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://uk.wikipedia.org/wiki/>(дата звернення: 04.03.2019).

Азарова Лариса Євстахіївна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри мовознавства, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: kmz2427@ukr.net

Azarova Larisa Ye. – Doctor of Philology, Professor, Head of the Department of Linguistics, Vinnitsa National Technical University, Vinnytsia, e-mail: kmz2427@ukr.net

Ісаков Андрій Васильович – студент групи ІПІ-18б, Факультет інформаційних технологій та комп'ютерної інженерії, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: andrik.isakov@gmail.com

Isakov Andrew V – student of the 1PI-18b group, Department of Information Technology and Computer Engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: andrik.isakov@gmail.com